

**Силабус курсу “Етногенез українців”
2020–2021 навчального року**

Назва курсу	Етногенез українців
Адреса викладання курсу	Інститут народознавства НАН України
Науковий відділ за яким закріплена дисципліна	Відділ історичної етнології
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	03 гуманітарні науки; 032 історія та археологія
Викладач курсу	Павлюк Степан Петрович , директор, доктор історичних наук, професор, академік НАН України
Контактна інформація викладачів	pavljuk@nas.gov.ua
Консультації по курсу відбуваються	Щовівторка, 14:00–15:00 год. (пр. Свободи, 15, каб. 47)
Інформація про курс	Курс знайомить з ключовими, етапними подіями становлення українців як народу, теоретично умотивовуючи цей процес. Увагу звернуто на етногенетичну проблематику, сучасні тенденції етнічної самоідентифікації тощо.
Коротка анотація курсу	Курс “Етногенез українців” є дисципліною за вибором зі спеціальності 032 історія та археологія для освітньої програми, яка викладається в 5 семестрі в обсязі п’яти кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Мета та цілі курсу	Метою курсу є засвоєння основних концепцій етногенезу та етнічної історії українців; ознайомлення аспірантів з основним категоріальним апаратом етнічної історії людства, з її методологією і завданнями; вивчення етапів етнічного розвитку українців, основних рис матеріальної і духовної культури, змін національного складу населення у межах етнічної території України; дослідження етно-соціальної структури українського суспільства на різних етапах часового розвитку.
Література для вивчення дисципліни	<p>Основна література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Алексеев В. П. Етногенез: Учебное пособие. – Москва: Высшая школа, 1986. – 138 с. 2. Багринець В. М. Коли і як виникли назви «Україна», «українці»? – Ужгород: Гражда, 2002. – 61 с. 3. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. – Харків: Основа, 1991. – 256 с. 4. Балущок В. Деякі проблемні моменти етногенезу українців та його завершальний етап // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 6. – С. 55–64. 5. Балущок В. Формування об’єктивної основи для етногенезу українців // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 1. – С. 32–40. 6. Балущок В. Етнічна ситуація на слов’янських землях України в епоху

- Київської Русі // Народна творчість та етнографія. – 2004. – С. 46–57.
7. Балущок В. Українська шляхта між польським та українським етносами // Народна творчість та етнографія. – 2007. – № 6. – С. 11–25.
 8. Баран В. Д. Походження слов'ян / В. Д. Баран, Д. Н. Козак, Р. В. Терпиловський. – Київ: Наукова думка, 1991. – 140 с.
 9. Баран В. Д. Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период / В. Д. Баран, Е. В. Максимов, Б. В. Магомедов. – Киев : Наукова думка, 1990. – 488 с.
 10. Баран В. Становлення ранньосередньовічних слов'янських культур та основні шляхи розселення слов'ян // Записки НТШ. – Львів, 1993. – Т. ССХХV.
 11. Баран В. Д. Східнокарпатський регіон у V–VII ст. н. е. / В. Д. Баран // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. – Т. I : Археологія та антропологія. – С. 263–308.
 12. Баран В. Д. Черняховская культура / В. Д. Баран, Б. В. Магомедов // Археология Украинской ССР. – Киев : Наукова думка, 1986. – Т. III : Раннеславянский и древнерусский периоды. – С. 70–100.
 13. Боряк О. О. Україна: етнокультурна мозаїка. – Київ: Либідь, 2006. – 328 с.
 14. Вакуленко Л. В. Населення Східних Карпат в пізньоримський час / Л. В. Вакуленко // Етногенез та етнічна історія Українських Карпат. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. – Т. I : Археологія та антропологія. – С. 227–262.
 15. Вівчарик М. М., Капелюшний В. П. Українська нація: витоки, становлення, сьогодення. – Київ: Наука, 2003.
 16. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології / Хведір Вовк. – Київ : Мистецтво, 1995. – 336 с.
 17. Глушко М. Генезис тваринного запрягу в Україні (культурно-історична проблема). – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 448 с.
 18. Глушко М. Історія народної культури українців : навч. посібник / Михайло Глушко. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.
 19. Глушко М. Методика реконструкції об'єктів культури населення України доісторичного періоду (досвід етнологів) / Михайло Глушко // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2006. – Вип. 9. – С. 193–210.
 20. Гошко Ю. Г. Населення Українських Карпат XV–XVIII ст. Заселення. Міграції. Побут / Ю. Г. Гошко. – Київ : Наукова думка, 1976. – 204 с.
 21. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – Київ: Либідь, 1991. – 67 с.
 22. Диновський Д. М. Адміністративно-правові проблеми відтворення генофонду української нації // Держава і право. – Київ, 2006. – Вип. 32. – С. 195–198.
 23. Дзензелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. – Київ: Наукова думка, 1969. – 210 с.
 24. Дністрянський М. С. Етнонаціональна мозаїчність сільського і міського населення України: пізнавальні і прикладні аспекти // Український географічний журнал. – 2001. – № 2. – С. 17–22.
 25. Етнографія України / За ред. С. А. Макарчука. – Львів: Світ, 2004.

26. Заставний Ф. Д. Українські етнічні землі. – Львів: Світ, 1993. – 175 с.
27. Залізник Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть. – 1986. – № 2.
28. Залізник Л. Етногенез українців: імперські міфи та історична реальність // Вісник Київського університету. Сер. Українознавство. – 2002. – № 6. – С. 5–12.
29. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. – Київ, 1994.
30. Залізник Л. Походження українського народу // Матеріали до української етнології. – 1995. – № 1 (4).
31. Залізник Л. Походження українців за даними сучасної етнології // Дзеркало тижня. – 2007. – № 24. – С. 21.
32. Зан М. Етнічні процеси на Закарпатті в сучасну добу // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 1. – С. 31–42.
33. Зінченко О. Етногенез українців: шляхи становлення нації // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. – № 33. – С. 10–13.
34. Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография / Д. К. Зеленин. – Москва : Наука, 1991. – 507 с.
35. Етнічна історія давньої України / П. П. Толочко, Д. Н. Козак, О. П. Моця та ін. – Київ, 2000. – 276 с.
36. Этнокультурная карта территории Украинской ССР в I тыс н.э. – Киев, 1985.
37. Ісаєвич Я. Походження українців: історіографічні схеми і політика // Матеріали до української етнології. – Київ, 1995. – № 1 (4).
38. Касперович Г. Етнокультурные процессы на белорусско-украинском пограничье // Народна творчість та етнографія. – 2009. – № 4–5. – С. 19–29.
39. Катигоренко В. О. Зміни етнічного складу населення України (друга половина ХХ століття) // Історія України. – 1999. – № 31–32. – С. 6–7.
40. Козак Д. Н. Особливості етнічної історії Східнокарпатського регіону в латенський час і в перших століттях нашої ери / Д. Н. Козак // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. – Т. 1 : Археологія та антропологія. – С. 163–226.
41. Крип'якевич І. П. До питання про національну самосвідомість українського народу в кінці XVI – на початку XVII ст. // Український історичний журнал. – 1996. – № 7. – С. 34–39.
42. Крисаченко В. Історичні передумови формування етнічної структури населення України // Стратегії розвитку України. – Київ, 2002. – С. 51–64.
43. Крисаченко В. Історичні витоки українського етносу // Освіта і управління. – 2011. – № 4. – С. 54–70.
44. Любчик І. Становлення національної ідентичності лемків // Київська старовина. – 2006. – № 3. – С. 80–97.
45. Макарчук С., Турій О. Український етнос (історичний розвиток). – Львів: Світ, 1990.
46. Макарчук С. А. Етнічна історія України: навч. посіб. – Київ: Знання, 2008. – 471 с.
47. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – Київ: Генеза, 1996. – 942 с.

48. Малахов І. М. Моделювання розвитку українського етносу // Вісник АН УРСР. – 1990. – № 7. – С. 8–15.
49. Мишко Д. І. Звідки пішла назва «Україна» // Український історичний журнал. – 1996. – № 7. – С. 45–56
50. Момрик А. П. Формування концепції етногенезу українського народу (історіографія проблеми). Спец. 07.00.05- етнологія: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Анатолій Петрович Момрик ; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського. – К., 2005. – 19 с.
51. Моця О. П. Етнічні процеси в автохтонному середовищі на етапі ранньомодерної та модерної історії України // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 41–52.
52. Національні меншини в Україні. Інформаційно-бібліографічний покажчик. – Київ, 2003.
53. Наулко В. Етнічний склад населення Української РСР. – Київ: Наукова думка, 1965.
54. Нельга О. Теорія етносу. Курс лекцій. – Київ: Тандем, 1997. – 367 с.
55. Нидерле Л. Славянские древности / Л. Нидерле. – Москва : Издательство иностранной литературы, 1956. – 450 с.
56. Огульчанський Ю. Етнічна структура українського суспільства: уявні та дійсні проблеми. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 68 с.
57. Павленко Ю. Структура та розвиток етнічної спільності // Археологія. – 1997. – № 3. – С. 15–20.
58. Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті. – Київ: Либідь, 1994.
59. Павлюк С. Етногенеза українців: спроба теоретичної реконструкції. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 247 с.
60. Павлюк С. П. Народна агротехніка українців Карпат другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – Київ: Наукова думка, 1986. – 171 с.
61. Павлюк С. Походження українського народу у контексті традиційної культури. Лекції спецкурсу з етнополітології / Степан Павлюк. – Львів, 2006. – 84 с.
62. Павлюк С. Словник основних понять і термінів з теорії етнології / Степан Павлюк. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008. – 256 с.
63. Павлюк С.П. Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект. – Київ: Наукова думка, 1991. – 224 с.
64. Паучок В. К. Етногенез українського народу і становлення національної символіки. – Тернопіль, 1993.
65. Петров В. З історії житла на Україні (проти буржуазних теорій у дослідженні житла) // Розвідки / Віктор Петров. – Київ : Темпора, 2013. – Т. 1. – С. 509–547.
66. Петров В. Походження українського народу. – Київ: Фенікс, 1992. – 192 с.
67. Півторак Г. Коли ж виникла українська мова // Історія української мови. – Київ, 1996.
68. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». –

Київ: Либідь, 2004.

69. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій для студ. вузів. – Київ: Либідь, 1996. – 272 с.
70. Пономарьов А. Українська етнографія. Курс лекцій. – Київ: Либідь, 1995. – 124 с.
71. Прибиткова І. Демографічний розвиток України у 1990-х рр. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 3. – С. 69–85.
72. Приходнюк О. П. Східні Карпати у VIII–IX ст. / О. П. Приходнюк // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. – Т. I : Археологія та антропологія. – С. 309–340.
73. Радович Р. Поліський льох і питання реконструкції землянкового та напівземлянкового житла / Роман Радович // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. – Львів, 2010. – Т. ССLIX : Праці Секції етнографії і фольклористики. – С. 33–56.
74. Раппопорт П. А. Древнерусская архитектура / П. А. Раппопрт. – Санкт- Петербург, 1993. – 288 с.
75. Раппопорт П. Древнерусское жилище / П. Рапапорт // Археология СССР. Свод археологических источников. – Ленинград : Наука, 1975. – Вып. Е1- 32. – 180 с.
76. Сегеда С. П. Антропологічні особливості українського народу: етногенетичний аспект // Матеріали до української етнології. – Київ, 1995. – № 1 (4).
77. Сегеда С. Історична динаміка етнічного складу населення України // Досвід України в галузі прав національних меншин. – Київ: Либідь, 1994. – С. 7–16.
78. Сегеда С. У пошуках предків. Антропологія та етнічна історія України / С. Сегеда. – Київ : Наш час, 2012. – 462 с.
79. Седов В. В. Восточные славяне VI–XIII вв. – Москва, 1982.
80. Сілецький Р. Проблема типології опалювальних пристроїв стародавнього житла в Україні (конструктивно-функціональні особливості печі) / Роман Сілецький // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2001. – Т. 242 : Праці Секції етнографії і фольклористики. – С. 230–247.
81. Смоль-Стоцький С Розвиток поглядів про сім'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення. Українська церковнослов'янщина // Історія української мови. – Київ, 1996.
82. Супругова С. Етнічні спільноти: сутність, ознака, класифікація // Філософська думка. – 2005. – № 5. – С. 124–137.
83. Стороженко І. Дике Поле кінця XIV – середини XVII ст., як складова частина Великого кордону України. Обриси «нічиєї землі» // Київська старовина. – 2006. – № 2. – С. 12–20.
84. Стрижак О. Звідки походить назва «Україна» // Наука і культура. – Київ, 1986. – Вип. 20.
85. Терлецький Л. Етногенез українського народу. – Львів: Інтелект-Бізнес, 2007. – 632 с.
86. Ткаченко О. Мова Київської Русі: вузол історико-лінгвістичних і політико-ідеологічних проблем // Історія української мови. – Київ, 1996.

	<p>87. Толочко А. П. Очерки начальной руси. – Киев; Санкт-Петербург: Лаурис, 2015. – 336 с.</p> <p>88. Фігурний Ю. Основні версії походження українського етносу: фаховий українознавчий аналіз // Українознавство. – 2010. – № 3. – С. 213–220.</p> <p>89. Шакурова О. Модерні концепції етногенезу українців // Українознавство. – 2011. – № 2. – С. 192–194.</p> <p>90. Тиводар М. Етнографічна мозаїчність українців Закарпаття // Закарпаття : народознавчі роздуми / Михайло Тиводар. – Ужгород : Карпати, 1995. – С. 179–205.</p> <p>91. Тиводар М. Етнологія: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. / М. Тиводар. – Львів: Світ, 2004. – 624 с.</p> <p>92. Тиводар М. Етнодемографічні процеси на Закарпатті (I – початок III тисячоліття) // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 1. – С. 4–31.</p> <p>93. Тимошук Б. О. Слов'яни Північної Буковини V–IX ст. / Б. О. Тимошук. – Київ, 1976. – 207 с.</p> <p>94. Толочко П. Чи існувала давньоруська народність? // Археологія. – 1992. – № 3.</p> <p>95. Українська етнологія: Навч. посіб./ За ред. В. Борисенко. – Київ: Либідь, 2007. – 400 с.</p> <p>96. Худаш М. Походження імен та релігійно-міфологічні функції давньоруських і спільнослов'янських язичницьких божеств / Михайло Худаш. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2012. – 1061 с.</p> <p>97. Шаповал Ю. С. Витоки походження українців (на основі української лексики Полтавського регіону). – Полтава, 2011. – 104 с.</p> <p>98. Шилов Ю. Трипільська культура Наддніпров'я України і її зв'язок із прабатьківщиною індоевропейців // Народна творчість і етнографія. – 2000. – № 1. – С. 74–81.</p> <p>99. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вібчеруська мова. З проблем східнослов'янської глотології // Історія української мови. – Київ, 1996. – С. 191–205.</p> <p>100. Чирков О., Винниченко І. Етнодемографічний розвиток України: історія. Сучасність, перспективи // Сучасність. – 2000. – № 7–8. – С. 23–29.</p> <p>101. Чубатий М. Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй. – Нью-Йорк, 1964.</p> <p>102. Юрій М. Ф. Етногенез українського народу: навч. посіб. – Київ: Кондор, 2008. – 262 с.</p> <p>103. Юрій М. Ф. Етнологія: навч. посіб. – Київ: Дакор, 2006. – 360 с.</p> <p>104. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – Київ, 2005.</p> <p>105. Moszyński K. Kultura ludowa słowian / Kazimierz Moszyński. – Kraków, 1929. Cz. 1 : Kultura materjalna. – 710 s.</p> <p>106. Niederle L. Život starých Slovanů / L. Niederle. – Praga, 1913. – D. I. – Sv. 2. – S. 398–898.</p>
Тривалість курсу	150 год
Обсяг курсу	50 год аудиторних занять (з них 26 год лекцій, 24 год семінарів), 100 год.

	самостійної роботи.
Очікувані результати навчання	Програмні результати навчання: Знання * теоретико-методологічних аспектів етногенезу; * основних понять та їх змісту (етнос, етногенез, нація, етнічність); * наукових концепцій походження українців; * головних етапів етногенезу українців у контексті європейської історії; * етномаркерів поведінкових стереотипів; * трансформаційних етнокультурних процесів сьогодення. вміти: * аналізувати та пояснювати політичні, соціальні, культурні та економічні фактори етногенезу; * характеризувати особливості функціонування українського етносу на різних етапах етнічної історії; * застосовувати отримані знання у сфері наукових досліджень та професійній діяльності.
Ключові слова	Етнологія, етнос, народ, нація, етногенез, культуuroгенез.
Формат курсу	Очний
Теми	Тема 1. Теорія та методологія етногенетичних досліджень. Тема 2. Наукові концепції етногенезу у сучасній українській історичній науці. Тема 3. Проблема прабатьківщини слов'ян в науці. Тема 4. Головні етапи етногенезу українців. Тема 5. Політичні, соціальні, культурні та економічні фактори етногенезу. Тема 6. Українська нація: витоки й становлення.
Підсумковий контроль, форма	Залік.
Пререквізити	Для вивчення курсу аспіранти потребують базових знань з української історії XIV-XIX ст. та новітньої історії (XX – початку XXI ст.), етнології, антропології, етнопсихології, релігієзнавства.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентація, лекції, семінари, практичні, групові завдання
Необхідне обладнання	Проектор та ноутбук
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за таким співвідношенням: присутність та активність – 30 % самостійне опрацювання наукової літератури – 20 % залік (індивідуальне міні-дослідження) – 50 % Відвідування занять є невід'ємною складовою навчання. Очікується, що студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Письмові роботи: у межах виконання індивідуальних етнологічних міні-досліджень, аспіранти повинні письмово обґрунтувати/спростувати одну

	<p>із наукових концепцій етногенезу українців.</p> <p>Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, залучення сторонніх осіб до виконання завдань становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності у роботі студентів є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів виявленого плагіату чи обману. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.</p> <p>Література. Наукова література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде їм надана в паперовому/електронному вигляді для особистого використання виключно в освітніх цілях (без права її передачі третім особам чи поширення).</p>
<p>Форма заліку</p>	<p>Залік відбувається у формі захисту індивідуальних етнологічних міні-досліджень. При їхній оцінці враховуватиметься науковий рівень, самостійність, творчий підхід, повнота виконаного завдання</p>
<p>Опитування</p>	<p>Анкету з метою оцінювання якості курсу буде надано після завершення курсу.</p>